

3.

DE GRENZEN VAN HET VRIJE WOORD

Het proces tegen Geert Wilders

De deur van de zittingszaal vliegt open. Een man komt binnen en nog voor hij over de drempel is, schreeuwt hij: 'Ik verwacht helemaal níets van deze neprechtbank!'

'O?' zeg ik, zijn uitdagende blik negerend. 'Gaat u toch maar even zitten. Misschien kunt u me dan uitleggen waarom?' De man aarzelt zichtbaar, dus ik vervolg: 'U bent hier nu toch.'

Dat lijkt hem te overtuigen. Hij loopt de zaal in, achter hem aan schuifelt enigszins timide de vertegenwoordiger van de andere partij. Ik vraag me af of er ook op de gang misschien al het een en ander is gezegd door deze man.

Wanneer hij eenmaal zit, vraag ik: 'Waarom verwacht u niets van mij?' Er lijkt al iets van zijn vechtlust te zijn geluwd, toch zegt hij:

'Omdat jullie allemaal hetzelfde zijn, neprechters!'

'Is dat uw ervaring? Heeft u al veel ervaring met rechters?'

'Nee, dat niet.'

'Waarom zegt u dat dan?'

'Het is gewoon zo,' zegt hij en hij slaat zijn armen over elkaar, als een weerspannige kleuter. 'Wilders heeft gewoon gelijk.'

Het was niet de eerste keer dat ik ‘neprechtter’ werd genoemd; het was een populaire term in die tijd. pvv-leider Geert Wilders liet namelijk geen kans voorbijgaan om voor de camera’s van de verzamelde pers en in tweets te verkondigen dat de rechterlijke macht in Nederland niet te vertrouwen was. We waren allemaal ‘neprechtters’ en we werkten voor een ‘neprechtbank’.

Het is lastig uit te leggen wat het met je doet om ‘neprechtter’ te worden genoemd door een politicus die met deze boodschap miljoenen mensen bereikt. Natuurlijk ga je gewoon door met je werk, maar toch steekt het. Niet omdat het je doet twifelen aan je eigen integriteit of die van je collega’s, maar omdat het vertrouwen in jouw ambt wordt ondermijnd door iemand die er politiek belang bij heeft. De gebeurtenis waardoor Geert Wilders zelf voor zo’n ‘neprechtbank’ moest verschijnen, vond plaats op 19 maart 2014.

‘Willen jullie meer of minder Marokkanen?’

De gemeenteraadsverkiezingen zijn achter de rug, de eerste uitslagen druppelen binnen, en de pvv heeft een deel van haar achterban verzameld in Grand Café De Tijd in Den Haag. Tussen de vlaggen en de camera’s staat Geert Wilders klaar voor zijn verkiezingstoespraak. Dan stelt hij een opmerkelijke vraag aan het publiek: ‘Willen jullie in deze stad en in Nederland meer of minder Marokkanen?’ Uit de zaal klinkt een luid ‘minder, minder, minder’. Wilders knikt, lacht, en zegt: ‘Nah, dan gaan we dat regelen.’

In de dagen na die bewuste avond stromen de aangiften binnen bij politiebureaus door het hele land. Uiteindelijk zullen 6474 mensen officieel aangifte doen van discriminatie. Voor het OM begint een periode van wikken en wegen. Hoewel de aangiften

deels bestaan uit standaardformulieren die mensen – al dan niet na een oproep door de moskee – hebben ondertekend, ziet het OM het grote aantal aangiften vooral als een teken van maatschappelijke onrust rondom de uitlatingen van Wilders. De vrijheid van meningsuiting is in Nederland een groot goed, en voor politici geldt die vrijheid bij uitstek. Zij moeten de ruimte hebben om scherpe en ongemakkelijke standpunten te verkondigen, dat is de essentie van het democratische debat. Tegelijk kent ook die vrijheid grenzen. In het Wetboek van Strafrecht staan bepalingen die het beledigen van groepen mensen vanwege hun ras verbieden, evenals het aanzetten tot haat, discriminatie of geweld tegen zulke groepen.

Dan maakt het OM, na maanden, zijn beslissing bekend: Wilders krijgt een dagvaarding. De rechtbank gaat niet over de beslissing om te vervolgen – dat is aan het OM – maar moet de zaak vervolgens wel behandelen en beoordelen.

Het is de tweede keer dat de pvv-leider voor de strafrechter moet verschijnen wegens zijn uitlatingen. In 2011 was hij nog – op verzoek van het OM zelf – vrijgesproken in een zaak over de door hem gemaakte film *Fitna*, en zijn uitspraken over de islam. Dat het OM toen zelf om vrijspraak vroeg, was niet zo vreemd als het klinkt: justitie had destijds aanvankelijk besloten Wilders helemaal niet te vervolgen. Pas nadat een groep aangevers via een artikel 12-procedure – een klachtprocedure waarmee belanghebbenden de rechter kunnen vragen het OM alsnog tot vervolging te bevelen – naar het gerechtshof Amsterdam was gestapt, kreeg het OM opdracht Wilders te dagvaarden. Het OM voegde zich naar dat bevel, maar bleef van mening dat een veroordeling niet op zijn plaats was. De zaak draaide vooral om kritiek op een godsdienst, en de wet beschermt wel de aanhangers van een reli-

gie tegen belediging om hun geloof, maar niet het geloof zelf. De rechtbank oordeelde dat Wilders de islam als religie bekritiseerde, niet de moslims als groep, en sprak hem vrij.

Ik herinner me nog goed dat ik de beelden zag uit dat Haagse café, thuis op de bank. Ik was woest. Natuurlijk werden er vaker dit soort dingen geroepen. Maar wat dit voorval extra verdrietig maakte, was dat Wilders een politicus is. Een volksvertegenwoordiger. Net zo goed onderdeel van de staatsmachten als ikzelf. Zijn kritiek op de islam vond ik soms te ver gaan, en vaak ongefundeerd, maar het was kritiek op een godsdienst. Mensen zijn – in Nederland althans – vrij om te kiezen wat zij geloven, en hoe streng zij hierbij in de leer zijn. Maar mensen kunnen niet kiezen waar zij geboren worden, laat staan waar hun ouders geboren zijn. Want ook als je als kind van een Marokkaanse ouder in Nederland geboren wordt, ben je op grond van de Marokkaanse wet een Marokkaans staatsburger. Bovendien is het in de praktijk vrijwel onmogelijk om afstand te doen van deze nationaliteit. En nog los hiervan, wat Wilders hier deed, was een hele groep wegzetten op basis van de (vermeende) handelingen van een deel van die groep.

Gedurende dit proces stelde ik me regelmatig voor dat ik deze zaak zou moeten behandelen, zoals mijn collega's van de Haagse rechtbank dat moesten. Collega's die ook zo hun eigen privémeningen zouden hebben over de uitlatingen van Wilders. En hoewel je – uiteraard – mag verwachten dat ze deze buiten de zittingszaal zouden laten, kregen zij hierbovenop nog het nodige voor hun kiezen: dealen met het Twittergedrag van deze bijzondere verdachte en de beschuldigingen die hij uitte over het gebrek aan onafhankelijkheid van de rechters.

Uitglijder of strategie?

Vanwege de veiligheidsrisico's wijkt de rechtbank Den Haag voor de behandeling van deze zaak uit naar het Justitieel Complex Schiphol. Dit is een extra beveiligde rechtbank waar ook terrorismezaken en liquidatieprocessen worden behandeld. De procedure begint met regiezittingen, waarin de zaak nog niet inhoudelijk wordt behandeld, maar waar enkel de vraag aan de orde is welk onderzoek nog nodig is. De verdediging – Wilders en zijn advocaat – vraagt om bepaalde getuigen te horen en documenten boven water te krijgen, onder meer over mogelijke politieke bemoeienis met de beslissing om Wilders te vervolgen.

In het najaar van 2016 begint de inhoudelijke behandeling. Het OM stelt zich op het standpunt dat de uitspraken van Wilders niet zomaar scherpe politieke retoriek zijn, maar een bewuste, geplande actie om een hele bevolkingsgroep te vernederen. Het publiek was voorbereid om 'minder' te roepen, de vraag was geensceneerd, en het signaal dat erdoor werd afgegeven – dat Marokkaanse Nederlanders minder aanspraak zouden hebben op verblijf in dit land – was onmiskenbaar discriminerend.

Het OM eist een geldboete van vijfduizend euro om recht te doen aan de impact van de uitspraken. Ook een politicus, *juist* een politicus, moet zich aan de wet houden.

'Anders wraak ik u'

Al bij de eerste regiezitting vroeg Wilders een van de rechters zich terug te trekken – een formeel wrakingsverzoek zou later volgen. Deze rechter had zich in het televisieprogramma *Kijken in de Ziel* kritisch uitgelaten over een wraking in het eerste Wilders-proces.

Voor wie niet dagelijks met het recht te maken heeft, kan wraking een wat mysterieus begrip zijn. Het zit zo: elke partij in een rechtszaak kan een wrakingsverzoek indienen wanneer hij twijfelt aan de onpartijdigheid van de rechter. Het gaat daarbij niet alleen om daadwerkelijke partijdigheid – die is vrijwel nooit te bewijzen – maar ook om de schijn ervan. Als een verstandig en redelijk denkend mens zou kunnen twijfelen aan de onpartijdigheid van de rechter en die vrees objectief gerechtvaardigd is (dus gebaseerd op concrete feiten en niet op een onderbuikgevoel), dan is dat genoeg om deze rechter te vervangen.

Een wrakingsverzoek kan op elk moment worden ingediend, zodra de aanleiding bekend is en zolang er nog geen einduitspraak is gedaan. Het kan schriftelijk, voorafgaand aan een zitting, maar ook mondeling, tijdens een zitting. In dat laatste geval wordt de behandeling direct geschorst, wat betekent dat niemand meer iets mag doen ('pennen neer!' leerde ik dan ook tijdens mijn opleiding). De rechter kan er vervolgens voor kiezen zich vrijwillig terug te trekken, maar als hij dat niet doet, gaat het verzoek naar een wrakingskamer. Drie ervaren rechters horen dan de visie van beide 'partijen' – en nu is de rechter zelf dus ineens een partij – en oordelen vervolgens over het verzoek.

Ook ik heb meer dan eens voor de wrakingskamer moeten verschijnen (al deed ik dit schriftelijk, wat eveneens mag) en het is een vreemde gewaarwording. Zelfs wanneer je weet dat een wrakingsverzoek geen enkele kans van slagen heeft – bijvoorbeeld de keer dat ik gewraakt werd omdat de griffier was gestopt met typen, omdat de advocaat zichzelf herhaalde – is het vervelend om te worden beoordeeld door je collega's. Het is net zoals wanneer je op de snelweg rijdt en er een politieauto voorbij komt; ook al doe je helemaal niets verkeerd, je gaat hier toch ineens aan twijfelen.